

ระบบบาทเนตกับการพัฒนาตลาดการเงินของไทย

1. ระบบบาทเนตเป็นระบบการชำระเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการโอนเงินมูลค่าสูงทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างสถาบันการเงิน และองค์กรต่าง ๆ ภายในประเทศไทย ซึ่งเริ่มให้บริการตั้งแต่วันที่ 24 พฤษภาคม 2538 โดยระบบจะทำการโอนเงินในลักษณะที่มีผลสมบูรณ์ทันทีในแต่ละรายการ (Real Time Gross Settlement: RTGS) เพื่อลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการชำระเงินและเพิ่มความมีเสถียรภาพของระบบการเงิน
2. ธปท. ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาตลาดตราสารหนี้ภาครัฐ จึงได้ปรับปรุงระบบบาทเนตโดยเพิ่มบริการส่งมอบและชำระราคาตราสารหนี้ที่ ธปท. เป็นนายทะเบียนในลักษณะที่การส่งมอบตราสารหนี้จะเกิดขึ้นพร้อมกับการชำระเงิน และมีผลสมบูรณ์ในแต่ละรายการ (RTGS-Delivery Versus Payment: DVP) นอกจากนี้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบ ธปท. จึงได้นำเครือข่าย S.W.I.F.T.(Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) มาใช้เป็นช่องทางหลักในการรับส่งคำสั่งโอนเงินและโอนตราสารหนี้ระหว่างผู้ใช้บริการบาทเนตกับ ธปท.
3. ทั้งนี้ ธปท. ได้เริ่มให้บริการระบบบาทเนตที่ปรับปรุงใหม่แล้วตั้งแต่วันที่ 11 ธันวาคม 2544

1. การชำระเงินก่อนมีระบบบาทเนต

4. ในช่วงก่อนที่จะมีระบบบาทเนตนั้น การชำระเงินระหว่างสถาบันการเงิน เช่น การชำระเงินจากธุรกรรมการค้าระหว่างสถาบัน การซื้อขายเงินตราต่างประเทศ การซื้อขายตราสารหนี้ การโอนเงินเพื่อบัญชีเงินบาทของสถาบันการเงินต่างประเทศ (non resident baht account) รวมทั้งการชำระเงินระหว่างบุคคลหรือองค์กรธุรกิจต่างๆ จะกระทำโดยการใช้เช็คเป็นส่วนใหญ่ซึ่งผู้รับเช็คไม่สามารถได้รับเงินโดยทันที เนื่องจากจะต้องผ่านกระบวนการเรียกเก็บเงินตามเช็คและมีผลสมบูรณ์ในวันทำการถัดไป

BOX 1 กระบวนการเรียกเก็บเงินตามเช็ค

กระบวนการเรียกเก็บเงินตามเช็คจะดำเนินการ โดยผ่านศูนย์หักบัญชีอิเล็กทรอนิกส์ ธปท. ซึ่งจะทำหน้าที่คำนวณดุลการหักบัญชี และชำระดุลระหว่างธนาคาร ในลักษณะ Multilateral Net Settlement โดยการคำนวณดุลสุทธิจากรายการหรือธุรกรรมทั้งหมดแล้วจึงชำระดุลด้วยยอดสุทธิโดยการหักเงินจากบัญชีของธนาคารที่เกี่ยวข้อง และนำเงินเข้าบัญชีของธนาคารที่ได้ดุล โดยกระบวนการดังกล่าวจะสมบูรณ์และผู้รับเช็คจะได้รับเงินเมื่อการชำระดุลในรอบเช็คคืนเสร็จสิ้นในวันทำการถัดไป

5. การชำระหนี้ด้วยเช็คก่อให้เกิดความเสี่ยงหลายประการ ได้แก่
 - Settlement Risk เกิดขึ้นเนื่องจากธนาคารที่อยู่ในฐานะผู้เสียคุณมีฐานะทางการเงินไม่เพียงพอไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ขาดสภาพคล่องชั่วคราว (Liquidity Risk) หรือกรณีที่ประสบกับการล้มละลาย (Credit Risk) จึงทำให้การชำระดุลระหว่างกันไม่สามารถดำเนินการได้
 - Systemic Risk เกิดขึ้นในกรณีที่ธนาคารใดธนาคารหนึ่งในระบบประสบปัญหาขาดสภาพคล่องหรือเกิดปัญหาล้มละลาย และก่อให้เกิดผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อเนื่องไปยังธนาคารอื่นๆ ในระบบการชำระเงิน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม ธปท. ในฐานะธนาคารกลางผู้ดูแลระบบการชำระเงินของประเทศให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการควบคุมมิให้ความเสี่ยงดังกล่าวเกิดขึ้น
 - Operational Risk เกิดขึ้นเนื่องจากการใช้เช็คต้องผ่านกระบวนการเรียกเก็บ และชำระดุลระหว่างกันหลายขั้นตอน ซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติการจำนวนมาก จึงอาจก่อให้เกิดความผิดพลาดและคลาดเคลื่อนของข้อมูลได้
6. นอกจากการใช้เช็คจะมีความเสี่ยงแล้ว ยังมีต้นทุนสูง โดยจากผลการศึกษา Payment Systems Pricing and Usage¹ เมื่อปี 2543 พบว่าค่าใช้จ่ายในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการใช้เช็คสำหรับเช็คในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อยู่ในช่วง 26.0 – 30.3 บาทต่อการใช้เช็ค 1 ฉบับ

2. ระบบบาทเนตกับการลดความเสี่ยงในการชำระเงิน

7. ธปท. ในฐานะธนาคารกลางซึ่งนอกจากต้องรักษาเสถียรภาพด้านราคา (Price Stability) และเสถียรภาพทางการเงินของประเทศ (Financial Stability) แล้ว หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการมีบทบาทในระบบการชำระเงิน
8. เพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการชำระเงิน ธปท. จึงได้พัฒนาระบบบาทเนต เพื่อให้บริการโอนเงินมูลค่าสูงทางอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งในลักษณะที่เป็นการโอนเงินระหว่างสถาบัน (Interbank Funds Transfer) และการโอนเงินเพื่อลูกค้าหรือบุคคลที่สาม (Third Party Funds Transfer) โดยคำสั่งโอนเงินที่ส่งมายังระบบบาทเนตจะได้รับการดำเนินการและมีผลสมบูรณ์ทันทีในแต่ละรายการ (RTGS) นอกจากนี้ยังให้บริการโอนตราสารหนี้ในลักษณะที่การโอนกรรมสิทธิ์ตราสารหนี้และการชำระราคาเกิดขึ้นพร้อมกันทันทีในแต่ละรายการ (RTGS-DVP)

2.1 มาตรการผลักดันให้โอนเงินผ่านบาทเนตทดแทนการใช้เช็คมูลค่าสูง

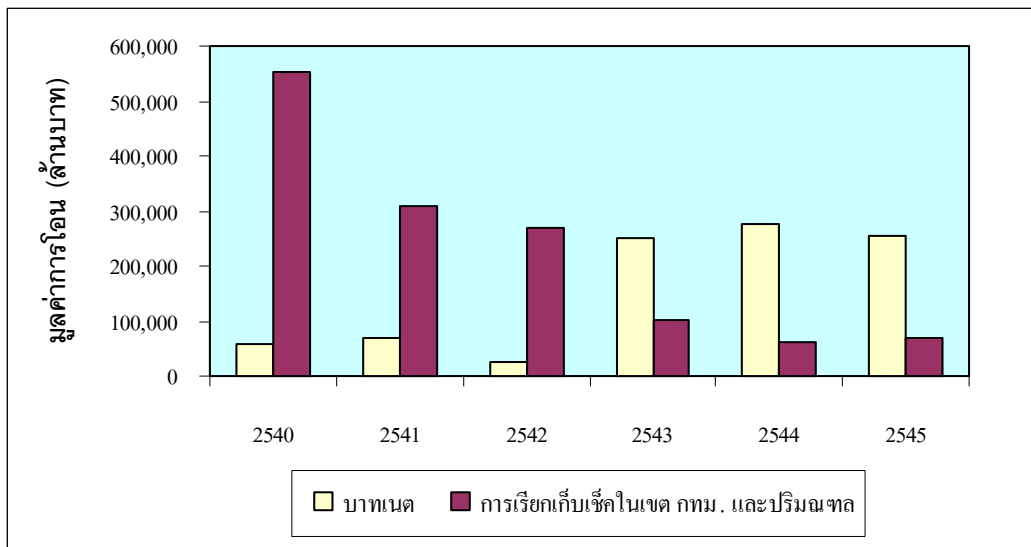
9. ลักษณะสำคัญของการโอนเงินผ่านบาทเนตคือการโอนเงินจะมีผลทันทีในแต่ละรายการ หากเงินในบัญชีของสถาบันผู้สั่งโอนมีเพียงพอ ดังนั้นสถาบันผู้รับโอนหรือลูกค้าของสถาบันนั้น จะได้รับเงินทันที นอกจากนี้ หากการโอนเงินเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วกรณีที่เกี่ยวข้องจะไม่สามารถเพิกถอนได้ ด้วยลักษณะดังกล่าวของระบบ

¹ เป็นรายงานโครงการศึกษาต้นทุนและการกำหนดราคาค่าธรรมเนียมในระบบการชำระเงิน ซึ่ง ธปท. ได้ดำเนินการศึกษาและนำเสนอรายงานเมื่อ 30 มิถุนายน 2543 โดยมีมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (TDR) เป็นที่ปรึกษาโครงการ ด้วยความร่วมมือกับสมาคมธนาคารไทย และสมาคมธนาคารต่างประเทศ

บาทเนตทำให้ความเสี่ยงประเภท Settlement Risk และ Systemic Risk ลดลงอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับชำระเงินโดยใช้เช็ค

10. อย่างไรก็ตาม ธุรกรรมการโอนเงินผ่านระบบบาทเนตในช่วงแรกของการให้บริการยังมีไม่มากนัก เนื่องจากธนาคารยังนิยมใช้เช็คสำหรับการชำระเงินมูลค่าสูงระหว่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่คือ การกู้ยืมระหว่างธนาคาร การซื้อขายตราสารหนี้ การซื้อขายเงินตราต่างประเทศ และการโอนเงินเพื่อบัญชีเงินบาทของสถาบันการเงินต่างประเทศ ทั้งนี้มูลค่าการโอนเงินสำหรับธุรกรรมเหล่านี้มีสัดส่วนค่อนข้างสูงคือประมาณร้อยละ 80 ของมูลค่าการใช้เช็คทั้งหมดในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ดังนั้น เพื่อลดการใช้เช็คมูลค่าสูง ซึ่งมีผลต่อความเสี่ยงในระบบการชำระเงิน ธปท.จึงได้ผลักดันให้ธนาคารนำธุรกรรม 4 ประเภทข้างต้นมาชำระผ่านบาทเนต เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2543 มีผลทำให้มูลค่าการใช้เช็คลดลงมาก

ภาพที่ 1 มูลค่าการโอนเงินผ่าน BAHTNET และการใช้เช็คในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (เฉลี่ยต่อวัน)

ที่มา : สายระบบการชำระเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย

หมายเหตุ : ปี 2545 เป็นข้อมูลเฉลี่ยช่วงเดือน มกราคม – มิถุนายน 2545

11. จากภาพที่ 1 จะเห็นว่าในช่วงปี 2540 - 2542 การชำระเงินโดยวิธีการใช้เช็คยังมีบทบาทสูงในระบบการชำระเงินของไทย แต่หลังจากที่ ธปท. ได้ผลักดันให้นำการโอนเงินที่เกิดจากธุรกรรม 4 ประเภทดังกล่าวข้างต้นมาชำระผ่านบาทเนต ส่งผลให้มูลค่าการใช้เช็คเฉลี่ยต่อวันลดลงอย่างมาก จาก 267,392 ล้านบาทในปี 2542 เหลือ 102,984 ล้านบาท ในปี 2543 ในขณะที่การโอนเงินผ่านบาทเนตเฉลี่ยต่อวัน ในปี 2543 เพิ่มขึ้นจากปี 2542 เกือบ 10 เท่าตัว คือ จาก 26,949 ล้านบาท เป็น 250,542 ล้านบาท ซึ่งแสดงว่าการดำเนินการดังกล่าวได้บรรลุเป้าหมายในการลดการใช้เช็คและลดความเสี่ยงของระบบการชำระเงินเป็นอย่างมาก สำหรับการโอนเงินผ่านบาทเนตเฉลี่ยต่อวันในปี 2544 และใน

ช่วงเดือน มกราคม - มิถุนายน 2545 อยู่ในระดับใกล้เคียงกับปี 2543 คือเท่ากับ 278,180 ล้านบาท และ 255,610 ล้านบาท ตามลำดับ

12. นอกจากนี้ ในช่วงที่เศรษฐกิจชะลอตัว (ตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา) มีผลให้กิจกรรมทางการค้าและการลงทุนชะลอตัวลงด้วย และส่งผลให้มูลค่าการโอนเงินโดยรวมในระบบการชำระเงินของประเทศลดลง โดยในปี 2541 – 2542 มูลค่าเฉลี่ยต่อวัน ของการชำระเงินโดยผ่านช่องทางการใช้เช็คและบาทเนต ลดลงอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือลดลงจาก 612,163 ล้านบาท ในปี 2540 เหลือ 376,581 ล้านบาท และ 294,342 ล้านบาท ในปี 2541 และ ปี 2542 ตามลำดับ สำหรับ ปี 2543 -2545 (ช่วงเดือน มกราคม- มิถุนายน 2545) มูลค่าดังกล่าวมีค่าอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากปี 2542 กล่าวคือเท่ากับ 353,525 ล้านบาท 339,888 ล้านบาท และ 323,156 ล้านบาท ตามลำดับ

2.2 การเพิ่มบริการส่งมอบพร้อมชำระราคา (DVP) ตราสารหนี้ภาครัฐ

13. ก่อนที่จะมีการโอนตราสารหนี้แบบ DVP ผ่านระบบบาทเนต ผู้ขายตราสารหนี้ส่วนใหญ่จะได้รับการชำระราคาด้วยเช็ค ซึ่งมีผลการชำระเงินสมบูรณ์ถัดจากวันที่ส่งมอบตราสารหนี้ให้แก่ผู้ซื้อ ทำให้ผู้ขายตราสารหนี้มีความเสี่ยงจากการไม่ได้รับชำระเงิน

14. ธปท. ตระหนักถึงความเสี่ยงดังกล่าว จึงได้เพิ่มบริการส่งมอบและชำระราคาตราสารหนี้ทางอิเล็กทรอนิกส์แบบ RTGS - DVP สำหรับตราสารหนี้ภาครัฐที่ ธปท. เป็นนายทะเบียน โดยการส่งมอบตราสารหนี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการชำระเงินเกิดขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะสามารถควบคุมความเสี่ยงทางการเงิน (Financial Risk) ประเภท Principal Risk ได้

15. การโอนตราสารหนี้แบบ RTGS – DVP ถือได้ว่าเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาตลาดตราสารหนี้ภาครัฐของประเทศไทย เนื่องจากตราสารหนี้ภาครัฐใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายการเงินของ ธปท. ในการดูแลสภาพคล่องของระบบการเงิน และระดับของอัตราดอกเบี้ยในตลาดเงิน นอกจากนี้ ภายหลังจากที่ประเทศประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ นับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ส่งผลให้ภาครัฐจำเป็นต้องออกตราสารหนี้เพื่อระดมทุนในประเทศมากขึ้น โดยเห็นได้จากยอดคงค้างตราสารหนี้ภาครัฐที่ปรับตัวเพิ่มขึ้นจาก 359,158 ล้านบาท ณ สิ้นปี 2540 เป็น 1,407,837 ล้านบาท ณ สิ้นเดือนมิถุนายน 2545 หรือเพิ่มขึ้นเกือบ 4 เท่าตัว

16. ทั้งนี้เมื่อพิจารณาธุรกรรมการโอนตราสารหนี้ผ่านระบบบาทเนตในช่วงเดือนมกราคม- มิถุนายน 2545 พบว่ามีมูลค่าเฉลี่ยต่อวันประมาณ 4,100 ล้านบาท

2.3 การควบคุมความเสี่ยงด้านการชำระราคาตราสารทุน

17. ในช่วงก่อนวันที่ 8 กันยายน 2543 เมื่อมีการซื้อขายตราสารทุนระหว่างกัน ผู้ซื้อจะชำระราคาตราสารทุนโดยใช้เช็ค ขณะที่การโอนกรรมสิทธิ์จะดำเนินการโดย บริษัท ศูนย์รับฝากหลักทรัพย์ (ประเทศไทย) จำกัด (Thailand Securities Depository Co., Ltd: TSD) ซึ่งผู้ขายจะมีความเสี่ยงในการได้รับชำระเงิน

18. บริษัท ศูนย์รับฝากหลักทรัพย์ฯ และ ธปท. จึงได้ร่วมกันสนับสนุนให้มีการชำระราคาผ่านบาทเน็ต โดยผู้เสียดุลจะโอนเงินผ่านระบบบาทเน็ตให้กับ บริษัท ศูนย์รับฝากหลักทรัพย์ฯ ในฐานะสำนักหักบัญชี เพื่อที่จะโอนให้กับผู้ได้ดุลต่อไป ซึ่งในกรณีที่ผู้เสียดุลและผู้ได้ดุลไม่ใช่ผู้ใช้บริการบาทเน็ตนั้น จะสามารถดำเนินการผ่านธนาคารพาณิชย์ซึ่งเป็นผู้ให้บริการบาทเน็ตได้ โดยที่การโอนกรรมสิทธิ์และการชำระราคาจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กันในลักษณะดุลสุทธิ ณ เวลาที่กำหนด ตามรูปแบบที่ 3 ของ DVP Model (Net-Net)²

19. ด้วยมาตรการในการควบคุมความเสี่ยงดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ประกอบกับ ธปท. ได้กำหนดระเบียบพิธีปฏิบัติ ระหว่าง ธปท. และผู้ใช้บริการอย่างชัดเจน รวมทั้งการชำระเงินระหว่างบัญชีของผู้ใช้บริการเกิดขึ้นในบัญชีที่อยู่กับธนาคารกลาง จึงสามารถลดความเสี่ยงด้าน Credit Risk และ Liquidity Risk ได้ ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการความเสี่ยงสำหรับระบบการชำระเงินที่มีความสำคัญต่อระบบการเงินของประเทศ ตามมาตรฐานของ BIS Core Principles for Systemically Important Payment Systems

3. ระบบบาทเน็ตกับการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการชำระเงิน

20. นอกจากระบบบาทเน็ตจะช่วยลดความเสี่ยงในระบบการชำระเงินดังกล่าวแล้ว ยังสามารถบรรลุผลในการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการชำระเงินได้ ดังนี้

3.1 เพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Efficiency)

21. ระบบบาทเน็ตสามารถลดต้นทุนการทำธุรกรรม (Transaction Cost) ของระบบการชำระเงินได้ค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้เช็ค กล่าวคือ ในระบบการใช้เช็คจะต้องมีต้นทุนการออกเช็ค ต้นทุนการเรียกเก็บ ต้นทุนด้านระยะเวลา ต้นทุนที่เพิ่มขึ้นกรณีที่มีการ Unwind รวมทั้งต้นทุนค่าเสียโอกาสของเงินที่ติดค้างอยู่ในระบบการชำระเงิน อันเนื่องจากการรอผลสมบูรณ์ของการเรียกเก็บเงินตามเช็ค ในขณะที่การชำระเงินผ่านระบบบาทเน็ตจะมีผลสมบูรณ์ทันที ไม่มีเงินติดค้างอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบการชำระเงิน ทำให้ปริมาณเงินเหล่านั้นสามารถนำไปใช้หมุนเวียนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อระบบการเงินของประเทศ นอกจากนี้ผู้ใช้บริการยังสามารถเรียกดูสถานะของธุรกรรมการโอน และข้อมูลในบัญชีเงินฝากและตราสารหนี้ของสถาบันตน

² เป็นรูปแบบที่การโอนหลักทรัพย์และการโอนเงินจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน ในลักษณะดุลสุทธิ ณ สิ้นวัน หรือสิ้นรอบการประมวลผล โดยผู้ระบบที่มีฐานะเป็นลูกหนี้จะต้องมียอดคงเหลือของหลักทรัพย์หรือเงินที่เพียงพอในการชำระยอดขาดดุล จึงจะทำให้การชำระดุลเสร็จสิ้นได้โดยสมบูรณ์

³ หมายถึงสถานการณ์ที่มีสถาบันใดสถาบันหนึ่งในระบบการหักบัญชีเช็คมีปัญหาสภาพคล่องจนไม่สามารถชำระดุลการหักบัญชีเช็คได้ ทำให้ต้องมีกรคำนวณดุลการหักบัญชีเช็คระหว่างธนาคารกันใหม่ โดยไม่นำเช็คของสถาบันดังกล่าวมาคำนวณด้วย

ได้ทันทีตลอดเวลาผ่าน BAHTNET Web Service ทำให้สามารถบริหารการเงิน และสภาพคล่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

22. จากการใช้ระบบบาทเน็ตใช้เครือข่าย S.W.I.F.T. ซึ่งเป็นระบบเปิด และเอื้อต่อการเชื่อมต่อกับระบบอื่นๆ ได้โดยสะดวก ทำให้สามารถรองรับการเชื่อมโยงกับระบบการชำระเงินของต่างประเทศในอนาคตได้ ซึ่งจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม

3.2 เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (Operational Efficiency)

23. ธปท. ได้อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถาบันการเงิน ด้วยการปรับปรุงระบบบาทเน็ตให้ใช้เครือข่าย S.W.I.F.T. เป็นช่องทางหลักในการรับส่งข้อมูลระหว่างผู้ใช้บริการ และ ธปท. ซึ่งจะเอื้อให้ระบบงานภายในของผู้ใช้บริการสามารถเชื่อมโยงเข้ากับระบบบาทเน็ตได้ในลักษณะ Straight Through Processing (STP) เพื่อสะดวกต่อการส่งข้อมูลระหว่างระบบได้โดยที่ไม่ต้องป้อนข้อมูลซ้ำ และสามารถรองรับปริมาณธุรกรรมได้มากขึ้น ส่งผลให้เกิดการประหยัดต่อขนาด (Economy of Scale) นอกจากนี้ ผู้ใช้บริการสามารถนำข้อมูลที่ประมวลผลแล้วจากระบบไปดำเนินการต่อได้ ซึ่งจะช่วยลดจำนวนเอกสาร ข้อผิดพลาด และความล่าช้าได้ โดยเฉพาะธุรกรรมตราสารหนี้ ที่ก่อนจะมีการโอนแบบ DVP ผ่านระบบบาทเน็ตนั้น ผู้ขายและผู้ซื้อจะต้องนำเอกสารการโอนมายัง ธปท. เพื่อดำเนินการโอนกรรมสิทธิ์ตราสารหนี้และส่งมอบเช็คเพื่อการชำระเงินระหว่างกัน

BOX 2 ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2545 มีผู้ใช้บริการบาทเน็ตจำนวน 64 สถาบัน ดังนี้

ธนาคารพาณิชย์ไทย	12	สถาบัน
สาขาธนาคารพาณิชย์ ต่างประเทศ	19	สถาบัน
สถาบันการเงินเฉพาะกิจ	6	สถาบัน
บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ และบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์	17	สถาบัน
ส่วนงานภายในธนาคารแห่งประเทศไทย	7	สถาบัน
ส่วนราชการ	1	สถาบัน
อื่นๆ (บริษัท ศูนย์รับฝากหลักทรัพย์ (ประเทศไทย) จำกัด และ บริษัทบริหารสินทรัพย์ไทย)	2	สถาบัน

4. มาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาสภาพคล่อง

24. โดยที่ระบบบาทเนตมีการชำระดุลแบบมีผลทันทีในแต่ละรายการ ทำให้สถาบันการเงินต้องดำรงสภาพคล่องสูงมาก เพื่อใช้ในการชำระเงิน ดังนั้น ธปท. จึงได้พัฒนากลไกต่างๆ เพื่อรองรับปัญหาสภาพคล่องที่เกิดขึ้นในระบบ ดังนี้

4.1 Queuing Mechanism

25. เป็นกลไกซึ่งเก็บคำสั่งโอนเงินที่สถาบันผู้ส่ง โอนมีเงินในบัญชีไม่เพียงพอที่จะชำระดุลได้ในขณะนั้น เพื่อรอไว้ชำระดุลในเวลาถัดไปที่เงินในบัญชีมีเพียงพอ ทั้งนี้สถาบันผู้ส่งโอนสามารถจัดลำดับของรายการที่อยู่ในคิวเพื่อให้มีการชำระดุลในลำดับก่อนหลังได้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการบริหารสภาพคล่องของผู้ใช้บริการ

4.2 Gridlock Resolution

26. เป็นกระบวนการจัดการคำสั่งโอนเงินที่รออยู่ในคิวซึ่งไม่สามารถดำเนินการชำระดุลได้เพียงลำพังแต่สามารถดำเนินการได้ในลักษณะเป็นกลุ่มรายการที่มีการโอนเงินให้แก่กันและกัน โดยเมื่อคำนวณรายการรับโอนเงินและสั่งโอนเงินของสถาบันดังกล่าวแล้ว มียอดดุลสุทธิ (net position) เป็นบวก ซึ่งหมายความว่าทุกสถาบันมีเงินในบัญชีเพียงพอที่จะดำเนินการได้ ระบบจะดำเนินการชำระดุลให้ทุกสถาบันพร้อมกัน

4.3 Intraday Liquidity Facility : ILF

27. คือวงเงินสภาพคล่องระหว่างวันที่ ธปท. ให้กับสถาบันการเงินซึ่งเป็นผู้ใช้บริการบาทเนต และอยู่ในความดูแลของ ธปท. เพื่อเสริมสภาพคล่องในการทำธุรกรรมโอนเงินผ่านระบบบาทเนต โดยวงเงินที่จัดสรรให้ขึ้นขึ้นอยู่กับจำนวนตราสารหนี้ที่นำมาวางเป็นประกัน ทั้งนี้ ในการให้วงเงินสภาพคล่องระหว่างวัน นั้น ผู้ใช้บริการบาทเนตจะขายตราสารหนี้ให้แก่ ธปท. โดยมีสัญญาว่าจะซื้อคืนเมื่อสิ้นวัน โดย ธปท. จะไม่คิดค่าธรรมเนียมในการใช้วงเงินดังกล่าว ยกเว้นในกรณีที่มีการใช้วงเงินข้ามวัน (Overnight) ซึ่งจะคิดในอัตรา เท่ากับ อัตราดอกเบี้ยตลาดซื้อคืนประเภท 14 วัน (Policy Rate) ของวันทำการก่อน บวกด้วยร้อยละ 1.5 ต่อปี

28. เพื่อเป็นการสนับสนุนให้สถาบันการเงินมีสภาพคล่องในปริมาณที่เหมาะสมในการโอนเงินมูลค่าสูงผ่านบาทเนต ธปท. จึงได้กำหนดเกณฑ์การดำรงเงินสภาพคล่องระหว่างวัน โดยผู้ให้บริการบาทเนตที่มีมูลค่าการโอนเงินผ่านบาทเนตเฉลี่ยเกินกว่า 500 ล้านบาทต่อวัน ต้องดำรงเงินสภาพคล่องระหว่างวันไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของมูลค่าการโอนเงินผ่านบาทเนตเฉลี่ยในช่วงปียกเดียวกันของเดือนก่อน ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว สถาบันนั้นจะต้องชำระค่าธรรมเนียมการใช้บริการบาทเนต ในอัตรารายการละ 3 เท่าของค่าธรรมเนียมปกติ

29. การให้วงเงิน ILF จะช่วยเสริมสภาพคล่องและลดปัญหาการติดขัดของระบบการชำระดุลระหว่างกันในระบบบาทเน็ตได้อย่างมาก ทั้งนี้ในช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจการเงินมีสภาพคล่องสูง การให้วงเงิน ILF อาจมีปริมาณไม่มากนัก แต่ในภาวะเศรษฐกิจที่การเงินค่อนข้างตึงตัว และมีปัญหาขาดสภาพคล่องในระบบ พฤติกรรมการให้วงเงิน ILF ของผู้ให้บริการบาทเน็ตอาจจะเปลี่ยนแปลงไป เช่นมีการให้วงเงินข้ามวัน มากขึ้น หรือไม่สามารถชำระคืน ILF ได้ในวันทำการถัดไป เป็นต้น พฤติกรรมการให้วงเงิน ILF ของผู้ให้บริการบาทเน็ต จึงสามารถใช้เป็นเครื่องมือชี้วัดปัญหาสภาพคล่องของระบบสถาบันการเงินได้ในระดับหนึ่ง และอาจเป็นประโยชน์สำหรับการหาแนวทางป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมได้อีกทางหนึ่งด้วย

30. นอกจากนั้นธนาคารผู้ให้บริการบาทเน็ตที่ดำรงเงินสภาพคล่องระหว่างวันไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ตามที่กำหนด สามารถขอใช้ยอดเกินดุลการหักบัญชีเช็คมาชำระคืนเงิน ILF และรายการในระบบบาทเน็ตได้

4.4 มาตรการกระตุ้นการทำธุรกรรมตั้งแต่ต้นวัน

31. เพื่อให้ผู้ใช้บริการส่งรายการเข้าระบบบาทเน็ต ตั้งแต่ต้นวัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการไหลเวียนของเงินได้รวดเร็วขึ้น ธปท. จึงได้กำหนดให้ผู้ใช้บริการที่มีมูลค่าการโอนเงินผ่านบาทเน็ตเฉลี่ยเกินกว่า 500 ล้านบาท ต้องดำเนินการโอนเงินผ่านบาทเน็ตภายในเวลา 12.00 น. เป็นมูลค่าไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 และภายในเวลา 15.00 น. เป็นมูลค่าไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของมูลค่าการโอนเงินผ่านบาทเน็ตเฉลี่ยในช่วงปีบัญชีเดียวกันของเดือนก่อน

32. นอกจากนั้น ธปท. ยังได้กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมที่จูงใจให้มีการส่งรายการเข้าระบบเพื่อชำระดุลตั้งแต่ต้นวัน โดยรายการที่ส่งเข้าสู่ระบบในช่วงเวลา 12.00 น. – 16.00 น. จะคิดค่าธรรมเนียมในอัตราปกติ (10 บาทต่อรายการ ทั้งการโอนเงินและโอนตราสารหนี้สำหรับการส่งผ่าน S.W.I.F.T. ส่วนการโอนผ่าน BAHTNET Web Service จะคิดราคา 16 บาทสำหรับการโอนเงิน และ 13 บาทสำหรับการโอนตราสารหนี้) และจะให้ส่วนลดสำหรับรายการที่ส่งเข้าสู่ระบบในช่วงเช้าเวลา 8.30 น. – 12.00 น. (เท่ากับ 5 – 8 บาทต่อรายการ) สำหรับรายการที่ส่งเข้าสู่ระบบในช่วงเวลาเย็นคือตั้งแต่เวลา 16.00 น. – 17.30 น. จะคิดค่าธรรมเนียมในอัตราที่สูง คือ 200 บาทต่อรายการ

5. บทสรุป

33. ธปท. พัฒนาระบบบาทเน็ตขึ้น เพื่อเป็นโครงสร้างพื้นฐานรองรับการพัฒนาตลาดการเงินของประเทศ พร้อมทั้งเป็นการลดความเสี่ยงในระบบการชำระเงิน ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความมั่นคงและความมีเสถียรภาพทางการเงินของประเทศ ทั้งนี้ จากการใช้ระบบ RTGS สำหรับการชำระเงินมูลค่าสูง รวมทั้งการนำกลไกที่สร้างความเชื่อมโยงระหว่างการส่งมอบตราสารหนี้และการโอนเงิน

ในรูปแบบ DVP มาใช้นั้น สามารถลดความเสี่ยงทางการเงิน (Financial Risk) รวมทั้งยังสามารถควบคุมความเสี่ยงที่ไม่ใช่ทางการเงิน (Non-Financial Risk) ได้ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานของ BIS นอกจากนี้กลไกต่างๆ ที่ถูกพัฒนาขึ้นในระบบบาทเนตยังสามารถทำให้การชำระดุลในตลาดเงินและตลาดทุนมีประสิทธิภาพ สะดวก รวดเร็ว และปลอดภัย ส่งผลให้การใช้เครื่องมือในการดำเนินนโยบายการเงินของ ธปท. มีประสิทธิผลเพิ่มขึ้น